

9. Leyda J. The Melville Log: In 2 vols. / UP. – New York, 1951. – Vol. 1. – 966 p.
10. Porte, Joel. The romance in America. Studies in Cooper, Poe, Hawthorne, Melville and James. – Middletown: Wesleyan UP, 1969. – 235 p.

Budiy Zinoviya. Myth and Metaphor in Herman Melville's Novel "Moby Dick or, the White Whale". The article deals with metaphor as a fundamental mental capacity by which the author understands the world through the conceptual mapping of inner experience and knowledge from one domain onto another. Metaphor appears to affect semantic change in the literary work. It has a significant role in language and thought.

Key words: myth, metaphor, the Bible, philosophy, human inner experience, human thought.

Пасічник Галина

СИНТАКТИКО-СЕМАНТИЧНА СТРУКТУРА ДИСКУРСУ "ОПИС ПРИРОДИ" В АНГЛІЙСЬКОМУ РОМАНІ ("ADAM BEDE" ДЖ. ЕЛІОТ)

У цій статті розглядається синтактико-семантична будова однієї з композиційно-мовленнєвих форм художнього твору – "опис природи" у фреймовому аспекті когнітивно-дискурсного аналізу. Змодельований фрейм/мережа є мінімальною версією репрезентації синтаксичної структури дискурсу "опис природи". Природа семантичної інформаційної мережі забезпечує когнітивним розумінням перспекції та інтеграції тексту.

Ключові слова: композиційно-мовленнєва форма, описовий дискурс, дискурс "опис природи", фреймовий простір, синтактико-семантична інформаційна мережа/фрейм, дискурсні/фреймові елементи.

Ця стаття має на меті дослідити синтактико-семантичну організацію дискурсу "опис природи" (ДП) у художньому творі та побудувати його синтактико-семантичну модель. Вивченням семантико-інформаційного потенціалу тексту займалися багато науковців (І. Арнольд, В. Виноградов, В. Кухаренко, Т. Сильман,

Г. Солганик, З. Тураєва, Н. Хомський та ін.), оскільки семантика є органічною складовою будь-якого тексту. Велика кількість визначень категорії "текст" підтверджує багатогранність об'єкту аналізу. Сьогодні ми виходимо із дефініції, що "дискурс – це переважно текст, письмовий чи усний, або акт усної комунікації, об'єднаний послідовною логічною будовою і мовними зв'язками локального і глобального змісту з метою реалізації певної інформативної людинознавчої чи суспільнознавчої прагматики" [7, с. 62]. Наукова новизна статті – у комплексному вивченні синтактико-семантичної організації тексту з урахуванням дискурсних ознак за допомогою фреймового аспекту когнітивного аналізу. Запропонована методика аналізу дає нам точнішу перспективу для детальніших синтактико-семантичних досліджень.

Актуальність аналізу виявляється у можливості досягти надійне узагальнення, виділити конкретні різновиди існуючої інформації, визначити змістові одиниці кожної форми її руху, розглянувши та встановивши корелятивну залежність між змістом та виділеними одиницями. Когнітивно-дискурсний аналіз сприяє дослідженню мови поза рівнем слів і речень з врахуванням авторського світосприйняття, особистості та творчого задуму.

Науковці детально та всебічно розглядали різні композиційно-мовленнєві форми (КМФ), які зумовлюють функціонально-сміслові особливості тексту, утворюючи його логіко-структурний фундамент (М. Бахтін, В. Бен'ямінова, Н. Бессмертная, Н. Болдирев, І. Гальперин; В. Кухаренко, Ю. Лотман та ін.). Серед КМФ художнього твору ми обрали "опис природи" (ОП), який, будучи компонентом композиційної форми, точно відображає світосприйняття письменника. Кваліфікація опису природи як дискурсу дає можливість розглядати текст як вербальний результат дискурсного процесу, сприяючи "актуалізації саме дискурсних ознак антропологічного змісту й семантики" [6, с.130]. Матеріалом аналізу слугують тридцять уривків ОП з роману *"Adam Bede"* англійської письменниці Дж. Еліот. Оскільки словникове визначення пейзажу є "опис, зображення природи в літературі" [2, с. 713], то синонімічними взаємозамінниками у нашій статті виступають поняття "описовий дискурс" (ОД), "пейзажний дискурс", "дискурс ОП".

У текстах ДП було виявлено 45 речень, в яких спостерігається перевага складного синтаксису, про що свідчать дані квантативного аналізу у наведеній нижче таблиці 1.

Таблиця 1

Типові синтаксичні конструкції ДП роману "Adam Bede"

Заг. к-сть речень	Заг. к-сть простих речень	Прості непоширені	Прості пошир.	Заг. к-сть складн. речень	Складно-сурядні речення	Складно-підрядні речення	Ускладнені речення	Середня довжина реч. (у к-сті слів)
45	3	-	3	42	10	9	23	49

Структурно-семантичні та комунікативно-прагматичні особливості різних типів речень у тексті пейзажів ми проаналізуємо пізніше.

Розгляд семантичної структури дискурсу ОП вимагає необхідності його поділу на рівні. Кожен письменник відчуває потребу передавати власні думки найадекватнішими та найдоречнішими мовними ресурсами. Генеративна граматика називає мову "дзеркалом розуму" [12, с. 67]. На синтаксичному рівні повніше розкриваються взаємостосунки між формально-структурною стороною оповіді та її смисловим змістом, оскільки саме він є одним із провідних компонентів створення підвищеної експресивності, вміщаючи великий образотворчий потенціал. Ми приєднуємось до думки дослідників, що фреймовий простір повинен бути мінімальною версією семантичної репрезентації ДП в художньому творі [9, с. 132]. Семантичні фактори, на думку Р. Шенка, "залучають ... співвідношення між словами та світом" [12, с. 31]. Тому важливо, як саме представлена поверхнева структура у певному виді дискурсу. Традиційна граматики починала аналіз від опису найпростіших звуків – фонетики, до простіших значущих форм – морфології і далі до синтаксису. Сучасна лінгвістика вважає за основу три ієрархічно організовані компоненти: концепт, пропозицію і абзац [4, с. 55]. Од зручно розглядати з позиції побудованого фрейму, який фіксуватиме певні структурні закономірності цього складного феномена та

сигналізуватиме про розмаїття структурних варіацій у їхньому взаємозв'язку з позалінгвальними координатами.

Змодельовано узагальнену синтактико-семантичну інформаційну мережу/фрейм (див. рис. 1). Ми вважаємо елементарною смисловою одиницею будови тексту – концепт. Основу думки про опис природи складають назви явищ, предметів довкілля, які гуртуються в концепти. Об'єднуючись, концепти переходять із ментальних у комунікативні категорії – речення/пропозиції, які є найменшими комунікативними одиницями. Пропозиції, у свою чергу, організуються у структурно-смислові цілі (ССЦ). Наприкінці минулого століття Г. Солганик, О. Москальська та ін. розробили положення поділу тексту на мікро- та макро-, причому за вихідну, примарну, величину, або одиницю, вони вважали надфразову єдність, ССЦ [10, с. 17-19]. ССЦ може складатися з одного речення чи декількох абзаців, об'єднаних структурно, інтонаційно та тематично [9, с. 4]. В абзац тексту може виділятися будь-яке слово, речення, ССЦ, причому лінгвісти називають його "розділовим знаком, який попереджає про те, що необхідно підготуватись до сприйняття нової, важливої інформації" [8, с. 86]. Абзаци, у свою чергу, групуються в абзацні комплекси й далі – у розділи. Це продовжується доти, доки не завершується створення макродискурсу (роману, повісті та ін.).

Поняття "дискурс" передбачає логічну єдність. Важливою текстовою категорією є семантичне узгодження в широкому смислі. Тому кожному з вищезначених фреймових елементів властиві наступні три характеристики: інтеграція, когезія та тема (див. рис. 1). Інтеграція стосується тотожності між складовими, когезія зумовлена відповідними відношеннями між частинами, а тема/топік є центральною характеристикою усіх частин семантичної структури.

Фреймові елементи можна називати дискурсними одиницями. Отож, формальними організаційними рисами кожної одиниці є такі: 1) інформативність збільшується з просуванням вгору по семантичній ієрархії від концепту до розділу; 2) відношення до центральної частини (правої): інтеграція тексту є його суттєвою концептуальною ознакою; 3) центральна (вища права) складова чи ядрова ознака властива кожній структурній складовій одиниці – це спільність теми (див. рис. 1).

Стосовно значущості кожного фреймового елементу зауважимо, що: інформативність/смысл зростає з рухом у семантичній ієрархії;

інтеграція є функціональною, вона вказує на взаємозв'язок з контекстом; меті/інтенції підпорядковані усі одиниці. Звичайно, нормативи взаємодії у фреймовому просторі не є правилами, а засобами для поступового розкриття ситуації до пізнання.

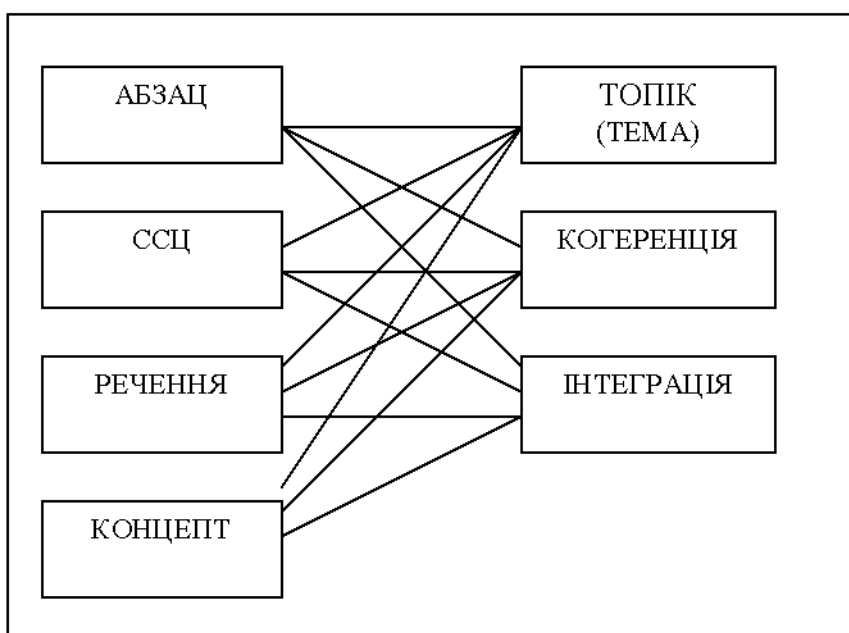

Рис. 1. Синтактико-семантична інформаційна мережа описового дискурсу роману

Базисною основою ОД є індивідуально-авторський концепт "опис природи/пейзаж". Ключові слова концептосфери цього поняття зумовлені насамперед словниковим визначенням, відображаючи універсальні закони світобудови та унікальність авторського світобачення. Ми вважаємо предметно-понятійною основою ДП роману лексеми/мікроконцепти: "повітря", "вода", "земля" з відповідними складниками. Нижня семантична одиниця фрейму представлена концептами "повітря" і "вода", у концептосферу яких входять слова: *sun, wind, clouds, hills, leaves, trees, apples, horses*. Перше складнопідрядне речення є завершеним ССЦ, яке вводить тему

про серпневий ранок. Друге речення своєю ускладненою конструкцією з сурядним та підрядними типами зв'язків зумовлене прагматичною установкою на всестороннє освітлення навколишньої природи, водночас разом із завершальним підрядним реченням утворюють наступне ССЦ. Два ССЦ, шовиділені в окремий абзац на початку розділу, формують тон послідовності подій роману.

Маркованість абзацом підкреслює відношення письменниці до описуваного, а також специфіку її індивідуального стилю. Інформативна насиченість абзацу логічним та емоційним змістом інтенсифікує ДП. Називні конструкції: *The eighteen of August...*; *the sunshine...*; *grand masses...*; *the great round hills...*; *the sun...*; *the apples...*; *the stray horses...*; *...the wind...* – спричиняють інтеграцію синтаксичних конструкцій. Перерахування предметів об'єктивної дійсності веде до створення логічної та емоційної експресії. Відповідній ритмомелодії тексту ОП сприяють номінативні конструкції з чіткою деталізацією, лексичні повтори (іменників, дієслова, сполучника *and* та означеного артикля), так що два ССЦ створюють єдине інтонаційно-сміслову ціле. Науковці помітили додатковий зміст, який виражається ритмічною організацією уривку прози [6, с. 103-7].

Вважаємо, що шляхи реалізації інтеграції дискурсу ОП є проявом особливостей стилю Дж. Еліот. Цілісність тексту ДП підтримується зв'язністю між собою усіх семантичних частин, основою яких є тема – сонячний ранок біля Чейзу. Переважаючим типом когезії у досліджуваному дискурсі є реітерація, яка включає – повтори, синоніми, гіпоніми, метонімію, антонімію. Обрамлючі повтори слів *sun, shine* у цьому фрагменті разом з надзвичайно свіжими і яскравими тропами *clouds were hurried...*, *the hills seemed... alive with their flying shadows; the sun shone ... like a recovered joy...* створюють емоційно-експресивний описовий дискурс. Контрастний добір антонімічних пар *sunshine – gloom, sun – shadow* разом з повтором дієслова *seemed* та назвою розділу "*A Crisis*" вказують на деяку невизначеність і перелом у ході ситуації, оскільки письменниця асоціативно переплітає життя природи з людським у пошуках гармонії. Ця непевність в описі яскравого серпневого дня зумовлює пресупозицію. Створенню емоційного унісону атмосфери природи з людськими почуттями сприяє відповідний добір слів і синтаксичних експресивних засобів. Показ внутрішнього настрою через зовнішні об'єкти надає

психологічного забарвлення дискурсу ОП. Ускладнена будова синтаксису цього та інших ОД сприяє максимальному відтворенню почуттів персонажів на фоні реального природного оточення (див. табл. 1).

Ми вважаємо цей фрейм мінімальною версією синтактико-семантичної репрезентації дискурсу "опис природи" взагалі та композиції роману/макродискурсу, зокрема. Семантична інформаційна мережа дозволяє інтегрувати всередині одного фрейму різні види інформації та забезпечує схемами та когнітивним розумінням перспекції тексту. Особливого значення набуває когнітивно-семантичне дослідження тексту при вивченні механізмів кореляції таких категорій, як автор-персонаж-читач-інтерпретатор. Тому перспективним буде створення об'єднаної семантичної репрезентації описового дискурсу художнього твору у вигляді єдиної мережі/фрейму.

Література

1. Беньяминова В.Н. Жанры английской научной речи: Композиционные речевые формы / АН УССР. – Киев: Наукова думка, 1988. – 120 с.
2. Великий тлумачний словник. – К.: Ірпінь, 2002. – 1440 с.
3. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М.: Наука, 1981. – 198 с.
4. Дейк Т. ван. Язык. Познание. Коммуникация. – М.: Прогресс, 1989. – 312 с.
5. Жирмунский В.М. О ритмической прозе // Русская литература. – № 4. – 1966. – С. 103-107.
6. Кусько К.Я. Текстолінгвістика, текст і дискурс: актуальні та віртуальні тенденції розвитку // Вісник Черкаського ун-ту. Серія філологічні науки, випуск 24. – Черкаси: ЧДУ, 2001. – С. 60-66.
7. Кухаренко В.А. Интерпретация текста. – Л.: Посвящение, 1978. – 327 с.
8. Лосева Л.М. Как строится текст: Пособие для учителей. – М.: Просвещение, 1980. – 94 с.
9. Минский М. Фреймы для представления знаний. – М.: Энергия, 1979. – 152 с.
10. Солганик Г.Я. Синтаксическая стилистика. – М.: Высшая школа, 1973. – 214 с.
11. Тураева З.Я. Лингвистика текста. – М.: Просвещение, 1986. – 127 с.
12. Хомський Н. Роздуми про мову. – Львів: Ініціатива, 2000. – 352 с.
13. Шенк Р. Обработка концептуальной информации. – М., 1980.

14. Eliot G. Adam Bede. – New York: EL, 1911. – 612 p.

Pastchnyk Halina. Syntactic and Semantic Structure of the Nature Description Discourse in G. Eliot's Novel "Adam Bede". This article deals with the notion of frame space for the author's individual style analysis. Thirty descriptive texts from G. Eliot's novel "Adam Bede" are the basis of discourse analysis of nature descriptions (DN). To carry out the analysis, we proceed from the concept of framing as a way of understanding language and human interaction, i.e. some peculiarities of G. Eliot's metacommunicative message. Integration of all the units of DN forms the frame elements of the syntactic semantic net/frame. Syntactical units of DN have been subdivided into four constituents: concept, proposition/statement, compound semantic unit, paragraph, which possess three integrative characteristics. The resulting figure 1 contains the general semantic structure of the descriptive discourse, that is net/frame representation of DN. Thus, frame space provides us with a more precise perspective on the cognitive notions about the events prospection.

Key words: composition form, descriptive discourse, nature description discourse, frame space, syntactic semantic net/frame.

Шонь Олена

МЕТАФОРА ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ГУМОРУ, ІРОНІЇ І САТИРИ В АМЕРИКАНСЬКІЙ МАЛІЙ ПРОЗІ

У статті розглядається специфіка функціонування метафори як засобу реалізації категорій комічного. Визначаються характерні особливості гумористичної і сатиричної метафори. Зокрема, досліджується роль субстантивних і дієслівних метафор в актуалізації гумору, іронії та сатири в американських коротких оповіданнях. Робиться висновок про продуктивність використання метафори як засобу реалізації гумору і сатири і непродуктивність її використання для вираження іронії.

Ключові слова: гумор, іронія, сатира, метафора, порівняння, метафоричні конструкції.